

Бранимир Јанковић

Свеучилиште у Загребу, Филозофски факултет, Загреб,
Република Хрватска

DOI 10.5937/kultura2380101J
УДК 94(100):930.1/2
Оригинални научни рад
Датум пријема: 15. 08. 2023.
Датум прихватања: 09. 10. 2023.

ЈАВНА И ПРИМИЈЕЊЕНА ПОВИЈЕСТ

Сажетак: У раду се представљају кључне одреднице јавне повијести (*public history*). Прво се говори о промјенама у сувременој историографији које су омогућиле појаву јавне повијести и њезино афирмирање као нове историјске дисциплине. Затим се приказују појединости јавне повијести и још увијек отворена питања њезина дефинирања. Након тога се представљају главни напласци примјењене повијести (*applied history*). Иако се често помиње као саставни дио јавне повијести, вриједи издвојено говорити о примјењеној повијести како би се посебно истакнула практична димензија повијести, односно повијест у пракси. У раду се такођер приказују контроверзе и критике које изазивају јавна и примјењена повијест те се нуде одговори на њих. На крају рада разматрају се развојне перспективе јавне и примјењене повијести с напласком на домаћој академској историографији.

Кључне ријечи: *сувремена историографија, јавна повијест, примјењена повијест, пракса, контроверзе*

Данас се о јавној и примјењеној повијести пуно говори у суременој историографији. Штoвише, можемо рећи да су етаблиране на свеучилиштима и у знанственој заједници у многим дијеловима свијета. То све до недуго није био случај и биле су потребне многе промјене у суременој историографији како би до тога дошло. У том смислу, јавна и примјењена повијест добар су индикатор развојног пута историографије тијеком 20. и 21. стољећа. Мирјана Грос (*Mirjana Gross*), једна од водећих хрватских повјесничарки и међу кључним особама у Хрватској и Југославији ангажиранима на суственом праћењу развоја суремене историографије, држала је тијеком педесетих, шездесетих и седамдесетих година двадесетог стољећа француске повјесничаре окупљене око часописа *Annales* најважнијом струјом међународне историографије. Касније је напомињала да је данас тешко говорити о једном центру који

доминира јер се историографија протеклих десетљећа изнимно плурализирила и фрагментирала.¹

И заиста, након дотад превладавајуће подјеле на политичку, социјалну, економску и културну историју, временом су се афирмирале и многе друге историјске поддисциплине као што су историја свакодневице, микроисторија, урбана историја, екоисторија, интелектуална историја, историја жена и родна историја, историја сјећања и памћења, усмена историја, историја емоција, а затим компаративна, транснационална и глобална историја. Ради се о изнимно много приступа који су се етаблирали у сувременој историографији, институционализирајући се преко конференција и пројеката, засебних часописа и зборника, као и студијских програма повијести на свеучилиштима. Сви су ти приступи важни јер су отварали перспективе о којима тада није било довољно ријечи. Наравно, посебно је питање што даље носи таква снажна субспецијализација и фрагментација те како не губити из вида опћу слику и велика питања, уз задржавање разумијевања зашто је било важно да дође до афирмирања свих тих различитих перспектива.

У споменуто афирмирање нових приступа и поддисциплина свакако улази и јавна повијест, под раширеним интернационализмом *public history*. Јавна повијест као историјска поддисциплина усредоточена је на анализу различитих облика заступљености повијести у јавној сфери – од политике и друштва, удруга и невладиних организација, медија и јавности, преко књижевности и филмова до разноврсних дигиталних пројеката и садржаја те музеја, манифестација оживљене повијести и туризма. Ријеч је о ширењу граница повијести као професије онкрај дотад уобичајених домена знаности и образовања, као и хватању у коштац с мноштвом реферирања на повијест у подручјима знатно ширима од умјетности и културе, у којима смо обично навикли уочавати позивања на повијест.

Притом треба нагласити да јавна повијест у себи обухваћа и теорију и праксу. То значи да је, осим анализе која укључује и теоријске импликације у виду питања зашто је повијест тако свеprisутна и која су све значења којој јој придајемо, уврштено и практицирање повијести у јавној сфери те осмишљавање како да повијест у пракси буде стручно што релевантније изведена и уједно што ближа широј публици. Потребно је узети у обзир оба та аспекта – и теоријски и практични – јер их се у домаћим историографијама битно мање спомиње. И док се о теорији, иако ограничено, још понешто и говори, то код нас никако није случај с праксом. Практични рад у изванакладемоском подручју – на чему је снажан нагласак јавне и примијењене повијести – управо је оно што их итекако разликује од толиких других историјских поддисциплина.

Како то да је јавна повијест уопће дошла на дневни ред сувремене историографије? Вриједи поставити то питање јер проблематизирање таквих појава и

¹ Gross, M. (1996) *Suvremena historiografija. Korijeni, postignuća, trajanja*, Zagreb: Novi Liber; Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Gross, M. (2023) *Izabrani radovi*, Zagreb: Srednja Europa.

процеса није нешто што се подразумијева у историографији, као што то није случај ни с теоријом, а нити праксом. Наиме, историографији је тијekom 20. стољећа требало неколико десетљећа како би понајприје афирмирала бављење теоријом као битним дијелом историје као дисциплине. Откако је у 19. стољећу историја утемељена као модерна знаност какву данас практикујемо, фокус академских повјесничара је на „занату повјесничара” – изворима, повијесним чињеницама, а у мањој мјери и интерпретацијама. Тек у другој половини 20. стољећа посвећено је више пажње теоријској проблематици – методолошким, теоријским и епистемолошким аспектима историје као дисциплине. Разматране су различите теорије и методе којима се анализира повијесна збиља, као и могућности и ограничења спознаје прошлости. Све је то потребно имати у виду за нужну саморефлексивност дисциплине, што укључује и анализу повијести и савремене историографије. Стога се поступно уз та промишљања паралелно појавила и историја историографије као посве ново истраживачко подручје.

Но иако су успоном теорије у другој половини 20. стољећа, који је захватио све друштвене и хуманистичке знаности, отворена готово сва питања о нарави историје као дисциплине – разматрања тих питања углавном су остајала у оквирима академске историографије. Неовисно о томе колико се на њих одговарало са заостреним оспоравањем на постмодернистичкој (постструктуралистичкој) линији или пак остајући и даље на модернистичкој линији вјере у објективност и знанственост историје као дисциплине. Због тога споменуто отварање бројних методолошких, теоријских и епистемолошких питања те стална плурализација и даљња фрагментација увијек нових и нових историографских приступа ипак још увијек није била праћена обраћањем довољне пажње на то што се догађа с повијешћу изван академске историографије.

Оно на што јест обраћана позорност у вези повијести у јавности тицало се одређеног интереса тијekom осамдесетих и деведесетих година прошлога стољећа за политичку (зло)употребу повијести и повијесне митове, које се подвргавало критичкој анализи.² То је праћено поступним освјештавањем чињенице да политичко-друштвени однос према повијести има много јачу снагу него што ју има академска историографија и њезино бављење повијешћу. На то се надовезивало – тада још увијек недовољно интензивно – разматрање друштвене улоге повјесничара. Све су то битни аспекти који шире уобичајене границе академске историографије. Оно што је свакако недостајало и што се није узимало у обзир тицало се оних аспеката који су изван уже политичке употребе повијести и политичког ангажмана повјесничара те се односе на шире мјесто повијести у свакодневној пракси низа појединаца и друштвених скупина, као и начина на које се она користи у популарној култури и умјетности попут књижевности, стрипа и филма те у другим подручјима.

2 Ferro, M. (1984; 2003) *The Use and Abuse of History: Or How the Past is Taught to Children*, New York: Routledge.

Све је то академска историографија дуго времена – неријетко и данас – схваћала безначајним или у најбољем случају другоразредним питањима. Превладавао је елитистички став већине академских повјесничара о тзв. важним и мање важним питањима. Због тога није ни отворано питање практичне примјене повијести изван уобичајене истраживачке и наставне домене. Постојали су теорија и методологија историјске знаности, методика наставе повијести и дидактика повијести, али још увијек не и теорија и методологија повијести у пракси, односно јавне и примијењене повијести. Пресудна промјена у вези тога доћи ће с појавом и снажним успоном *public history*, као одређеног кишобрана којим су обухваћени претходно наведени феномени.

Јавна повијест и отворена питања њезина дефинирања

Споменуто питање практичног рада повјесничара изван знаности и образовања на међународном плану отворено је седамдесетих година двадесетог стољећа у Сједињеним Америчким Државама, што можемо узети као почетке институционализације јавне повијести. Наравно да се одређене праксе јавне повијести могу пратити и битно раније, примјерице тијеком 19. и 20. стољећа, али особно сам склонији на почетке гледати онда када се појављује и сами појам јавне повијести те када је освијештено да се ради о јавној повијести. У првом броју новопокренутог часописа *Public Historian* из 1978. године позивано је на кориштење повјесничарских знања и вјештина изван академске историографије и наставе повијести, с циљем тражења додатних мјеста за рад повјесничара и повјесничарки те њихова доприноса друштву. То се односило понајприје на државну управу и приватне компаније, медије и музеје, као и савјетодавну улогу на локалној или националној разини, гдје год би познавање повијести могло помоћи у ношењу с одређеним савременим проблемима и будућим изазовима.

Односно како је то наведено у првом броју часописа: „У свом најједноставнијем значењу, јавна повијест односи се на запошљавање повјесничара и употребу историјске методе изван академске заједнице: у влади, приватним корпорацијама, медијима, повијесним друштвима и музејима, чак и приватној пракси. Јавни повјесничари су на дјелу сваки пут кад су, својим професионалним способностима, дио јавног процеса. Кад треба ријешити неки проблем, обликовати какву политику, учинковитије планирати употребу ресурса или усмјеравање активности – приликом чега је повјесничар позван унијети димензију времена: то је јавна повијест.”³

За успоредбу, данас се наводи следећи опсег дјеловања јавних повјесничара: „Јавни повјесничари долазе у свим облицима и величинама. Називају се повијесним конзултантима, музејским стручњацима, владиним повјесничарима, архивистима, усменим повјесничарима, управитељима културних ресурса, кустосима, произвођачима филмских и медијских садржаја, повијесним интерпретаторима,

³ Kelley, R. (1978) *Public History: Its Origins, Nature, and Prospects*, *The Public Historian*, бр. 1, стр. 16.

повијесним конзерваторима, политичким савјетницима, локалним повјесничарима и друштвеним активистима, заједно с многим другим описима послова. Сви дијеле интерес и посвећеност томе да повијест учине релевантном и корисном у јавној сфери.”⁴

Из првог цитата видљиво је да је термин јавна повијест прије означавао помало опћенито рад повјесничара изван академске заједнице гдје год би могао бити користан (што се тада тек промовирало), а из другог да је касније – на темељу бројног практичног рада оствареног у међувремену – навођен још већи број конкретних послова и професија у којима се могу сусрести јавни повјесничари. Док су у првом случају истицане вјештине повјесничара које могу бити шире корисне, у другом случају се корисности додаје и афирмирање релевантности повијести у јавној сфери. Све то указује да се јавна повијест дакако мијењала кроз вријеме, прелазећи – особито у институционалном смислу – заиста велики пут у тих пола стољећа од седамдесетих до данас.

Институционализација јавне повијести обухваћала је појаву специјализираних часописа и зборника, удружења и студијских програма. Од часописа треба издвојити *Public Historian* (1978), *Public History Review* (1992), *International Public History* (2018). О јавној повијести објављене су бројне књиге и зборници, које у убрзаном ритму не престају излазити и даље, стога је могуће навести тек неколико репрезентативних наслова.⁵ Основана су и међународна удружења за јавну повијест: *National Council on Public History* (1980) и *International Federation for Public History* (2010). Прво удружење организира годишње конгресе још од 1979, а друго од 2013. године, чему треба придружити и бројне друге конференције и пројекте. Почетни ритам институционализацији давале су особито САД, потом Аустралија и затим Велика Британија. Њима су се касније придружиле и многе еуропске државе попут Њемачке, Италије, Француске, Пољске, стога студијске програме из јавне повијести налазимо не само на свеучилиштима у тим земљама него и диљем свијета. Због тога заиста већ можемо гледати на јавну повијест у глобалној перспективи.⁶ Све наведено свједочи колико је ријеч о динамичном и пропулзивном подручју које је још увијек у сталном успону.

4 National Council on Public History, How do we define public history?, посјет 20. 6. 2023, <https://ncph.org/what-is-public-history/about-the-field/>

5 De Groot, J. (2009) *Consuming History: Historians and Heritage in Contemporary Popular Culture*, London: Routledge; Kean, H. and Martin P., eds. (2013) *The Public History Reader*, London: Routledge; Cauvin, T. (2016) *Public History: A Textbook of Practice*, New York: Routledge; Gardner, J. B. and Hamilton, P., eds. (2017) *The Oxford Handbook of Public History*, Oxford: Oxford University Press; Dean, D. M., ed. (2018) *A Companion to Public History*, Hoboken, NJ: Wiley Blackwell; Lücke, M. und Zündorf, I. (2018) *Einführung in die Public History*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht; Ashton, P. and Trapeznik, A., eds. (2019) *What Is Public History Globally?: Working with the Past in the Present*, London: Bloomsbury Academic.

6 Ashton, P. and Trapeznik, A., eds. (2019) *What Is Public History Globally?: Working with the Past in the Present*, London: Bloomsbury Academic.

Низ је у међувремену искристализираних отворених питања, понајприје када је ријеч о појмовима и њиховим дефинирањима. У оптјецају су наиме слједећи термини: јавна повијест (*public history*), примијењена повијест (*applied history*), популарна повијест (*popular history*). Приликом институционализације јавне повијести на међународној разини – као што се може видјети у називима часописа, удружења, конференција, књига и студијских програма – превладао је појам јавна повијест. Но треба истакнути да се појам *public history* често користи паралелно и у комбинацији с другим споменутим појмовима, примјерице јавна и примијењена повијест, јавна и популарна повијест, откривајући тиме њихову повезаност и честу међусобну замјењивост.⁷

Постоје међутим одређене разлике између тих појмова. У англоамеричком контексту примијењена повијест (*applied history*) односила се у почетку на примјену повијести за потребе државне администрације и обликовање политика повијести, при чему повјесничари имају савјетодавну улогу. Касније је дошло до проширивања значења па је примијењена повијест почела означавати практичну примјену повијести у врло различитим подручјима јавне сфере. Такво се широко значење примијењене повијести (*angewandte Geschichte*) користи у њемачком језику, у правилу замјењиво с појмом јавне повијести као широке заступљености повијести у јавној сфери. Неки напомињу да притом јавна и примијењена повијест укључују и представљање повијести у јавности и анализу и теоријску рефлексију тога представљања, што није у правилу случај с популарном повијешћу.⁸ Осим тога, термин јавна повијест често долази у свеобухватном значењу које у себи садржи и разне врсте односа према повијести означаване појмовима културе сјећања и политика повијести, о чему ће још бити ријечи.

Питање дефинирања, а онда и с тиме повезаног поимања јавне повијести, и даље је отворено. У оптјецају је такођер јако много предложених дефиниција. Постоје у одређеној мјери и различити погледи је ли јавна повијест пуноправна академска поддисциплина, нова поддисциплина историјске знаности или један битно шири приступ (који неки називају и покретом) или тек друштвена пракса. Они академски повјесничари који се баве јавном повијешћу већином сматрају да је ријеч о новој историјској поддисциплини, а томе је све више тако и код других академских повјесничара јер је јавна повијест готово неизбјежно укључена у најновије прегледе тенденција у савременој историографији.⁹ У прилог томе говори и споменута институционализација на свеучилиштима и у академском пољу, у

7 Усп. Hinz, F. und Körber, A., Hg. (2020) *Geschichtskultur – Public History – Angewandte Geschichte*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

8 Антоловић, М. и Шимуновић Бешлин, Б. (2019) Public History – историјска пракса, алтернативни покрет, научна дисциплина?, *Историја 20. века*, бр. 1, стр. 21.

9 Handley, S., McWilliam, R. and Noakes, L., eds. (2018) *New Directions in Social and Cultural History*, London: Bloomsbury Academic; Tamm, M. and Burke, P., eds. (2019) *Debating New Approaches to History*, London: Bloomsbury Academic; Haas, S. (2023) *Geschichtswissenschaft: Eine Einführung*, Stuttgart: utb basics.

виду засебних колегија или студијских програма, часописа и зборника, удружења и конференција управо под водством и судјеловањем академских повјесничара.

У том смислу је јавна повијест хисторијска поддисциплина која се бави повијешћу као друштвеним феноменом и анализира различите облике споменуте широке заступљености повијести у јавној сфери и – укратко речено – настоји одговорити на питање зашто многи имају интерес за повијест, односно зашто им је толико важна. Но за разлику од многих других хисторијских поддисциплина, у случају јавне повијести не стаје све само на академским повјесничарима, с обзиром да су у њу укључени и много шири практичари и публика у цјелини, која није пуки пасивни реципијент него врло активни судионик у раду на повијести. Уз (јавне) повјесничаре, јавност и публика кључни су актери јавне повијести, која у свом називу има управо ријеч „јавна”. Стога након афирмације јавне повијести уобичајени термин „популаризација повијести” није више потпуно адекватан.

Наиме, из перспективе јавне повијести не преносе се, као што је уобичајено схваћано, нове знанствене спознаје пасивној публици јер овдје јавност и публика активно судјелују. То подразумијева и њихово другачије разумијевање. Не само да им се не приступа као пасивним реципијентима већ се показује интерес за јавност и публику,¹⁰ као и њезине реакције и коментаре. Зато се реакције и коментари публике настали приликом гледања музејских изложби и филмова или играња видео-игара посебно анализирају.¹¹ У коначници, многи су проживјели или су свједоци те повијести о којој им се говори. За разлику од неких других подручја, прошлост је дио нашег особног искуства, дио наше обитељске повијести, што само још једном потврђује колико је повијест жива и свуда око нас.

Премда је јавна повијест укључена у збир хисторијских поддисциплина и великим дијелом већ институционализирана у академским круговима, јасно је да се на академску историографију и јавну повијест може гледати и одвојено, односно међусобно их сучелити. Штoвише, дио академске историографије и даље инзистира на разликовању између академске и јавне повијести. На то ће се неки запитати није ли сва повијест друштвени феномен те је тиме и академска историографија заправо дио јавне повијести. И она наиме дјелује у склопу неке шире јавности, државно је финансирана и често везана уз идентитетска питања и друштвено-политичка очекивања.

Изван академске историографије се на неки начин одређује или вриједносно одговара на питања требамо ли уопће повијест, зашто нам је она важна, по чему је све значајна, затим која је политичка или друштвена релевантност одређених повијесних тема и њихов статус у јавном дискурсу. Све то неминовно утјече на академску историографију и има политичке, друштвене, економске реперкусије

10 Wojdon, J. and Wiśniewska, D., eds. (2021) *Public in Public History*, New York: Routledge.

11 De Groot, J., *Consuming Public History: Russian Ark*, in: *Companion to Public History*, Dean, D., ed. (2018), Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, pp. 45-59; McCall, J., *Video Games as Participatory Public History*, in: *Companion to Public History*, Dean, D., ed. (2018), Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, pp. 405-416.

по знаност и образовање. Довољно је споменути питање јавног финансирања или политичке воље за реформом курикулума, као и друштвеног утјецаја колективног памћења на историографију. Тиме су академска историографија и јавна повијест, односно историографија и јавност међусобно ипак нераскидиво повезане.

Поступним етаблирањем јавне повијести поставило се такођер питање што с другим подручјима као што су јавна (политичка) употреба повијести, политике повијести и култура сјећања те треба ли и њих гледати повезано с јавном повијешћу. У литератури о јавној повијести то се у сваком случају проматра повезано. Сва та подручја дијеле заједнички интерес за однос појединаца и група према повијести, у распону од политике до друштва и културе. Осим тога, споменуто афирмирање јавне повијести дио је ширег кретања које је повезано с етаблирањем проблематике сјећања и памћења те је текло некад паралелно, а некад међусобно повезано. Веза с културом сјећања је и примјерице *memory boom*, успон „доба свједочења” и усмене повијести осамдесетих и деведесетих година двадесетог стољећа, у распону од студија Холокауста до низа других подручја, што је све јако битно и за јавну повијест.

Готово да нема стога књиге о јавној повијести која се не реферира на однос према култури сјећања и која ју не укључује у своје анализе и указује на међусобно повезано дјеловање. У том смислу се јавна повијест често схваћа као кровни појам који својом ширином може обухватити више подручја. Како примјерице истичу неки аутори: „Због тога и свако обликовање колективних представа о прошлости, као део јавног дискурса, представља саставни део јавне историје.”¹² Промовирајући најшире значење заступљености повијести у јавној сфери, јавна повијест укључује, али и надилази политичку сферу (политичка употреба повијести, политике повијести), друштвену (култура сјећања, колективно памћење), културну (популарна култура, умјетност) те може обухватити и оно што је означавано појмом повијесна свијест, повијесна култура или је дијелом изазивало интерес дидактике повијести и других подручја заинтересираних за шири однос према прошлости и њезино јавно представљање и бројне употребе.

Тако се јавна повијест показало отвореном за истраживања политичке употребе повијести, државних политика повијести, симболичких ратова у друштву око наставе повијести и курикулума, споменика и спомен-обилежја, обљетница и комеморација. Дакле онога што је већ некако било у стручном фокусу. Но пружио је могућност и да се оде корак даље – да се обухвате документарни и играни филмови, романи и музејске изложбе који тематизирају повијест и својом популарношћу долазе до широког круга публике и изазивају реакције јавности, као и кориштење повијести у туризму и манифестацијама оживљене повијести. Надаље, тиме се могао анализирати феномен интереса значајног дијела људи за повијест, не само ону обитељску која их је обилежила него и шири интерес због којег

12 Антоловић, М. и Шимуновић Бешлин, Б. (2019) Public History – историјска пракса, алтернативни покрет, научна дисциплина?, *Историја 20. века*, бр. 1, стр. 22.

су спремни путовати или конзумирати све овдје наведене и многе друге повијесне садржаје, као и употребљавати повијест за врло различите циљеве. Сва се та подручја могу повезати проблемским питањем зашто је томе тако и о каквој је притом повијести ријеч. Споменута свеобухватност је, наравно, још један од разлога успјеха јавне повијести.

Међу осталим разлозима свакако је и чињеница наше посвемашње окружености повијешћу у политичкој, друштвеној, (популарно)културној и економској сфери. Повијест је често политичко, идеолошко и идентитетско питање, у неким случајевима готово кључно друштвено питање и стално мјесто пријепора јер је везано уз особни, колективни и национални идентитет. Разне контроверзне и осјетљиве повијесне теме дубоко одређују поједина друштва и предмет су сталних политичких (зло)употреба. То се особито односи на друштва која иза себе имају искуства рата – било Другог свјетског рата, грађанских ратова или неких других сукоба. Довољно је подсјетити на снажне идеолошке поларизације у америчком друштву као резултат сувременог односа спрам Америчког грађанског рата или шпањолског друштва у односу спрам Шпањолског грађанског рата. Дубока одређеност прошлошћу тиче се и свих друштава која дијеле стално отворено питање односа према империјалној и колонијалној прошлости. Као што је улога прошлости конститутивно битна за њемачко друштво, такво је стање и у земљама бивше Југославије. Снажна обиљеженост Другим свјетским ратом и ратовима деведесетих чини повијест једним од кључних друштвених питања у домаћем контексту, особито што се тиче националног идентитета. Све то повијести и повјесничарима даје стално мјесто у јавности.

Поред те друштвено-политичке разине, за повијест влада велики интерес у међународним оквирима и на (популарно)културној и економској разини. Гледамо ли напосе у глобалној перспективи, неки филмови и видео-игре повијесне тематике, као и манифестације оживљене повијести или повијесни фестивали те туризам заснован на повијесној баштини, знају бити врло популарни и посјећени те економски успјешни и исплативи. С обзиром на све већу глобалну раширеност јавне повијести, примјетно је како је у неким земљама снажан фокус на комерцијалном аспекту односа према повијести, док је у другим земљама повијест изражено политичко питање, уз случајеве када су истовремено присутне обје компоненте.

Све то омогућује јавној повијести тако свеобухватно позиционирање. Те се интенције к томе уклапају у прижељкивано ширење граница хисторије као дисциплине и подручја њезина бављења. У првом часу требало је ићи још даље од политичке употребе повијести и неоспорно важних политика повијести према широј јавној сфери и многим другим подручјима, што укључује сурадњу не само с политичким знаностима него и низом других струка. Након тога, важан корак даље који је јавна повијест учинила посебно се односи на практичне димензије повијести, односно примијењени аспект односа према повијести.

Примијењена повијест и укључивање праксе

Иако и јавна повијест укључује примијењени, односно практични аспект, примјетно је како многи аутори желе додатно истакнути управо тај дио. Објављено је тако неколико књига изравно посвећених повијести у пракси.¹³ Поред тога, у рецентним књигама које доносе прегледе историографије – осим издвајања поглавља о јавној повијести – све је више засебних поглавља о повијести у пракси.¹⁴ Прегледи пак јавне повијести много говоре о пракси као једном од њезиних кључних аспеката, заједно са снажним вођењем рачуна о публици и јавности.¹⁵

Премда се појам јавне повијести, како смо видјели, користи у широком значењу које укључује и практични облик примјене повијести, односно повијести у пракси, због чега се некад појмови јавне и примијењене повијести користе паралелно и равноправно, желио бих издвајањем примијењене повијести додатно нагласити питање праксе. То значи говорити о томе гдје све повјесничари примјењују повијест изван знаности и образовања – питање која си поставља и јавна повијест – али и настојати отићи корак даље те разматрати како укључити практични рад већ тијekom самог студија повијести и тиме омогућити студентима стјецање практичних знања и вјештина која не садрже само знанствено-истраживачки и наставно-предавачки вид примјене повијести.

Широко замишљена пракса за вријеме студија повијести већ је дио студијских програма *public history* на многим страним свеучилиштима. Нагласак је на пружању оријентације студентима што то значи примјењивати повијест, односна стручна знања из повијести у разним подручјима: знаност, образовање, архиви, музеји, спомен-подручја, невладине организације, издаваштво, подузетништво, новинарство, култура, политика, дипломација. Циљ је, дакле, представити гдје све могу радити с повијешћу будући повјесничари и повјесничарке. Осим оријентације, нагласак је управо на пракси као кључној ријечи. Не само дакле добити информације и оријентирати се него покушати радити одређено вријеме тијekom студија у неком од тих подручја – одрађујући стручну праксу – како би се увидјели и освијестили сви изазови те предности и недостаци рада у тим професијама. Осим искуства конкретног рада као додатне предности након завршетка студија, то свакако припомаже и анализи и теоријској рефлексiji проблемских питања о међуодносно повијести и јавности. Све је то у правилу праћено практицирањем тимског пројектног рада групе студената на студију повијести, у склопу неког колегија или цијелог студијског програма.

13 Jordanova, L. (2000) *History in Practice*, London: Arnold; Sayer, F. (2015) *Public History: A Practical Guide*, London: Bloomsbury; Cauvin, T. (2016) *Public History: A Textbook of Practice*, New York: Routledge.

14 Усп. Haas, S. (2023) *Geschichtswissenschaft: Eine Einführung*, Stuttgart: utb basics.

15 Gardner, J. B. and Hamilton, P., *The Past and Future of Public History – Developments and Challenges*, in: *The Oxford Handbook of Public History*, Gardner, J. B. and Hamilton, P., eds. (2017), Oxford: Oxford University Press, pp. 1–22.

Препоручио бих стога да такву оријентацију настојимо увести и код нас те ставимо нагласак управо на праксу, односно повијест у пракси, нешто о чему се готово уопће не говори у домаћој академској историографији, а дјеломично је томе тако и у домаћој литератури о јавној повијести. Због тога вриједи код нас додатно афирмирати појам примијењена повијест. Иако и јавна повијест укључује практични дио, то не мора свима увијек бити јасно и некад се то тек имплицира, односно неки у рецепцији јавне повијести могу ставити фокус само на аналитички или теоријски дио. Зато је овај текст посвећен јавној и примијењеној повијести, желећи посебно истакнути питање праксе, практичног рада и уопће повијести у пракси.

Иако у англоамеричкој историографији постоји традиција примијењене повијести (*applied history*) која подразумева улогу повјесничара у стручном савјетовању власти – и тамо је под утјецајем успона *public history* примијењена повијест почела све више означавати примјену повијести у широком распону. Као што је већ напоменуто, у том значењу појам примијењене повијести (*angewandte Geschichte*) има снажну традицију у њемачкој историографији и често се користи паралелно уз *public history*.¹⁶ Када уносимо неки појам у нашу домаћу историографију, у прилици смо сами одредити дефиницију коју сматрамо релевантном за наше властите потребе. Стога предлажем дефинирање примијењене повијести као повијесне праксе у најширем значењу. Наравно, и у том случају – као у случају академске историографије у цјелини – праксу треба пратити и теорија, односно теоријска рефлексија саме те праксе.

С јавном и примијењеном повијести повезана је неоспорно и дигитална повијест (*digital history*), која отвара читав низ могућности практичног рада с повијешћу. Због тога се дигитална повијест некад наводи као њихов саставни дио, а некад као засебно подручје које има властиту динамику у виду референтне литературе, специјалистичких конференција и свеучилишних колегија. Тако је дигитална повијест већ засебно издвајана у прегледима нових приступа у сувременој историографији, а присутна је и њезина домаћа рецепција.¹⁷ Литературе о дигиталној повијести, односно дигиталној хуманистици има сада већ изнимно много. Из тога разлога дигитална повијест заслужује посебан преглед у неком засебном чланку. Треба овом приликом свакако споменути додатну тенденцију повезивања дигиталне и јавне повијести која се очитује и у називу – дигитална јавна повијест. Стога вриједи споменути референтну литературу управо о томе.¹⁸

16 Усп. Nießer, J. und Tomann, J., Hg. (2014) *Angewandte Geschichte: Neue Perspektiven auf Geschichte in der Öffentlichkeit*, Paderborn: Schöningh; Hinz, F. und Körber, A., Hg. (2020) *Geschichtskultur – Public History – Angewandte Geschichte*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

17 Шкодрић, Љ. и Петровић, В. (2020) Дигитална историја: генеза, облици и перспективе, *Историја 20. века*, бр. 2, стр. 9–38.

18 Leon, S., Complexity and Collaboration: Doing Public History in Digital Environments, in: *The Oxford Handbook of Public History*, Gardner, J. B. and Hamilton, P., eds. (2017), Oxford: Oxford University Press, pp. 44–68; Noiret, S., Digital Public History, in: *A Companion to Public*

За ову пригоду довољно је рећи да је повијест изнимно много заступљена у медијима, а посебно у дигиталним медијима. Чланци о повијесним контроверзама једни су од најкоментиранијих чланака на интернетским порталима, што је и разлог зашто је повијест толико заступљена у новим медијима, као што је то у великој мјери била и у дотадашњим медијима. Новост је што дигитална технологија није више само дио инфраструктурне подлоге медија већ је дигитална револуција промијенила форме комуницирања знанствених и других повијесних садржаја. Тако је потакнула покретање непрегледног низа тематских web-страница и блогова, дигиталних музеја и архива те преселила комуникацију на друштвене мреже, као једног од главних медија за посредовање повијесних тема и припадајућих погледа на повијест.

И ту се на бројним међународним примјерима показују да многе људе занимају повијесни садржаји представљени у дигиталном облику. Резултат је велика онлајн посјећеност бројних занимљивих дигиталних пројеката, као и оних из локалне повијести те мноштва различитих база усмених свједочанстава и других дигиталних или дигитализираних материјала. С обзиром да је присутност на интернету и виртуална комуникација у данашњем дигиталном добу увјет без којег се не може (што није објављено на интернету готово да се није ни догодило), страни – а све више и домаћи – повјесничари имају своје особне странице, блогове, видео-записе и *podcaste* те су активни на друштвеним мрежама. Свима им је заједничко да настоје говорити и писати што разумљивије широј публици.

Но то је ипак само примјена и промовирање историографског рада повјесничара и повјесничарки. Чланци и књиге су и даље средишњи облици вредновања њихова рада, неовисно од дигиталних или других презентација тога рада. Као што је рекао социолог Пјер Бурдије (*Pierre Bourdieu*): „Добар повјесничар’ је нетко за којег добри повјесничари говоре да је добар повјесничар.”¹⁹ Не, дакле, јавност. Проблем је, међутим, што је у домаћој јавности положај академске историографије врло крхак (чини се да је већ дуже вријеме изгубила неко своје снажније мјесто у јавности и друштву). Иако је повијест свуда око нас и влада незанемарив интерес за њу, не значи да постоји и интерес за резултате професионалне историографије. Стога су повјесничари у нашој јавности више присутни кроз своје ставове и изјаве него чланке и књиге. Код нас се мало читају историјске књиге или стручни чланци, будући да су у правилу намијењени уској академској публици и нису толико усмјерени према широј публици те медији углавном мало пишу о њима. Због тога већином нема ни расправа о историографским радовима и књигама у медијима и јавности.

Неовисно од нужности комуницирања с публиком и јавности, желио бих – уз стручни дио – особито истакнути важност интелектуалног дијела рада

History, Dean, D., ed. (2018), Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, pp. 111–124; Noiret, S., Tebeau, M. and Zaagsma, G., eds. (2022) *Handbook of Digital Public History*, Berlin and Boston: De Gruyter. 19 Bourdieu, P. (2005) O televiziji. Pozornica i kulise, *Evropski glasnik*, br. 10, str. 301.

повјесничара и повјесничарки. Повјесничари би се требали хватати у коштац с темама које су друштвено важне обрађујући их на начин да буду и интелектуално потицајне. Повјесничари нису ту да испуњавају очекивања јавности и друштва већ требају сугерирати да постоје различите перспективе и погледи на повијест те би увиди повјесничара требали замислити публику с циљем да преиспитују своје дотадашње претпоставке.

У том смислу, за јавну и примијењену повијест посебно важну улогу имају музеји као мјеста изравног сусрета кустоса, повјесничара, јавности и локалне заједнице. Притом се упућује на партиципативну улогу музеја и важност коју имају за локалну заједницу, која с њима често волонтерски сурађује приликом музејских вођења и слично. Та отвореност локалној заједници, јавности и грађанима омогућавала је да се у сурадњи с јавним повјесничарима у музејима одвија примјерице дијалог супротстављених перспектива у подијељеним друштвима.²⁰ Такву улогу код нас музеји још увијек немају. И то је још један разлог зашто јавна и примијењена повијест могу бити важне у домаћем контексту и дати нови замах музејима, не само у дигиталном него и физичком отварању према широј заједници.²¹

Осим приближавања широј публици, у јавној и примијењеној повијести говори се стога о концепту дијељеног ауторитета (*shared authority*). То подразумијева сурадњу и дијалог, примјерице, између повјесничара који доносе своју професионалну експертизу те стручњака других дисциплина и професија са својим знањима и вјештинама, као и свједока повијести који доносе своја, каткад врло различита особна искуства или пак локалне заједнице која преноси значење које одређена прошлост има за њих.

Особиту корист јавна и примијењена повијест потенцијално могу имати за школство.²² Будући да сви ученици имају повијест као предмет у школи, то је мјесто с изнимно широком потенцијалном публиком. Проблем је што су ученицима често главни ауторитети за повијест, посебице ону осјетљиву и контроверзну, чланови властите обитељи и неки други актери, а не наставници или пак уџбеници повијести. Исто тако, проблем је – особито код нас – што повијест као национални предмет у правилу има прописану националну одгојну улогу те се настава добрим дијелом фокусира на репродуктивно знање. Због тога многе ученике повијест не занима или им није блиска и довољно атрактивна, нити је виде економски исплативом као потенцијалну професију. Но ученици и наставници повијести у правилу су отворени за сувремено прилагођене и мултимедијално презентирани повијесне садржаје те је управо то оно што настави повијести могу понудити јавна, примијењена и дигитална повијест.

20 Усп. Cauvin, T., Public Historians and Conflicting Memories in Northern Ireland, in: *A Companion to Public History*, Dean, D., ed. (2018), Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, pp. 419–430.

21 Видјети такођер: Thiemeyer, T. (2018) *Geschichte im Museum: Theorie – Praxis – Berufsfelder*, Tübingen: A. Francke.

22 Demantowsky, M., ed. (2018) *Public History and School: International Perspectives*, Berlin and Boston: De Gruyter.

Могуће је овако наставити с низањем подручја која би – уз академску историографију, наставу повијести, музеје и дигиталну повијест – могла профитирати од јавне и примијењене повијести. И то управо због вођења рачуна о јавности и публици. Притом су овдје већ пуно пута спомињану претпоставку да многе људе занима повијест потврђивала и анкетна истраживања. Довољно је споменути оно које су провели Рој Розенцвајг (*Roy Rosenzweig*) и Дејвид Телен (*David Thelen*).²³ Анкете су стога постале чест алат у јавној и примијењеној повијести, све како би се сазнало нешто више о интересима јавности и публике те њиховим повратним реакцијама и коментарима. Такве анкете с циљем бољег разумијевања односа људи према повијести код нас су врло мало примјењиване – и у правилу у њихово осмишљавање нису укључени повјесничари – те би оне за наше прилике свакако биле још један истраживачки и спознајни корак даље. И ту се крије могући допринос јавне и примијењене повијести.

Све овдје наведено је добрим дијелом повезано с процесом демократизације повијести, који у рад на повијести укључује како најширу публику тако и бројне друге стручне и остале заинтересираних актере на што равноправнијој и партиципативнијој основи, уз сва отворена питања која притом не треба никако губити из вида. Гледати на тај процес позитивно или негативно, дио је важних начелних питања везаних уз јавну, примијењену и популарну повијест. О томе континуирано постоје различити погледи – афирмативни или критички – о којима ће сада бити нешто више ријечи.

Контроверзе и одговори на критике

Промовирање јавне и примијењене повијести није пролазило без контроверзи, критика и отпора, који се и данас јављају, особито тамо гдје се јавна и примијењена повијест уводе по први пута. Начелно се ради о низу сљедећих опћих питања, како на међународној разини тако и код нас: Како заправо вредновати јавну и примијењену повијест? Како гледати на пролиферацију повијести у јавној сфери, позитивно или негативно? Ради ли се о добродошлој демократизацији повијести, ширењу повијесне културе и нужном осувремењивању представљања повијести или поједностављивању, искривљавању и злоупотреби повијести? Имају ли сви право на (своју) повијест и јесу ли све примјене повијести једнако релевантне? Јесу ли јавна и примијењена повијест уствари бјежање од бављења „правом“, „великом“ повијести? Јесу ли јавна и примијењена повијест прилика или неприлика за академску историографију?

То је, примјерице, у случају хрватске рецепције критички исказано сљедећим ријечима: „Ово је доиста тријумф *јавне повијести*, изобличења повијести у јавној сфери, која се жели угурати у курикулум као замјена за објективну наставу

23 Rosenzweig, R. and Thelen, D. (1998) *The Presence of the Past: Popular Uses of History in American Life*, New York: Columbia University Press.

политичке и друштвене повијести.”²⁴ Ријеч је, међутим, о једној од ријетких објављених критика код нас, будући да је већином ријеч о усмено изнесеним критикама. Њихов сукус је да се промовирањем јавне и примијењене повијести слаби позиција академске историографије, односно саме струке. Иако такве критике полазе од одређених реалних проблема, сматрам да не узимају довољно у обзир неке битне аспекте јавне и примијењене повијести, као и могућности које нуде.

С обзиром на начелно питање да ли гледати позитивно или негативно на споменуто демократизацију повијести, мишљења сам да би нас као повјесничаре и свеучилишне наставнике који се боре за упис студената требао радовати интерес за повијест који се очитује на разним подручјима. Наравно, проблем је што такве употребе повијести јако варирају квалитетом и доприносом. Притом конзументи повијести већином мисле да су баш они у праву и поопћују властито обитељско повијесно искуство, а присутни су и многи примјери изравних искривљавања. Шира јавност није увијек спремна послушати оно што је супротно њиховим очекивањима или се коси с њиховим већ изграђеним ставовима о томе. Осим тога, чак и кад не промовира злоупотребе повијести, шира јавност критички не пропитује употребу повијести у служби изградње или јачања националног идентитета. То значи прелазити преко тамних страна властите националне повијести или оне прошлости која им је блиска, уз доминацију црно-бијелог погледа на свијет, негативних стереотипа о другим народима и перпетуирање схваћања да нација има своје вјековне непријатеље. Осим у јавности и медијима, такве су преоцбе присутне и у политици, школству па и у историографији.

Свјесни смо, дакако, да постоје разлике између професионалне историографије и шире заступљености повијести у јавној сфери. Управо је историографија та која може и треба указати на искривљавања и злоупотребе, утврдити истину о оном што се догађало те је у томе њезина стручна улога незамјењива. Професионални повјесничари су они који – барем у идеалу – не би требали на повијест гледати црно-бијело, како то често чини јавност. Тога, међутим, нису поштеђени ни сами повјесничари. И они се прилагођавају политичким и друштвеним очекивањима или својој идеолошкој и вриједносној позицији од које нису изузети. Није стога проблем, како то професионални повјесничари воле мислити, само у јавности или медијима, јер су неки проблеми присутни већ и код самих повјесничара. И међу њима има оних који ће сензационалистички наступати у јавности или пружати дијелу своје префериране јавности оно што жели чути. Зато не вриједи бинарна опрека о објективној историографији и субјективној јавности.

Професионална историографија углавном има посве другачије интересе и очекивања у упоредби с јавности, али некад се ти интереси међусобно преклапају. На примјер, и академску историографију и ширу јавност занимају пријеломни или трауматични повијесни догађаји. Надаље, нису сви облици колективног памћења унапријед проблематични. Тако је памћење Холокауста у темељу

²⁴ Banac, I., Monopolisti podučavaju povijest, *Jutarnji list*, 23. 6. 2017, <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/monopolisti-poducavaju-povijest-6291271>

либерално-демократских друштава. Колективно памћење јест идеолошки позиционирано, али иако историографија воли за себе мислити да то није, и она је у одређеној мјери идеолошки или у најмању руку вриједносно позиционирана. Иако неоспорно постоје разлике између академске историографије и јавности те друштва и колективног памћења, постоје и одређене додирне тачке, те је свакако потребно ући у дијалог с њима.

Притом је и за историографију и за ширу јавност важно имати у виду да постоје различити погледи на прошлост. Нису сви погледи једнако вриједни, но потребно је бити свјестан различитих искустава и супротстављених погледа. Историографија јест знанствена дисциплина, али је и интерпретативна знаност, колико год се заснивала на одређеним методолошким нормама, те и она каткад износи само перспективе и погледе укоријењене у точно одређени простор и вријеме. Повјесничари могу утврдити што се догодило, али увијек другачије виде како то тумачити и које је значење тога што се догодило.

Свакако је важно да као академски повјесничари и свеучилишни професори бранимо позицију професионалне историографије, али употребе и злоупотребе повијести одвијају се свуда око нас и углавном неовисно од нас. Умјесто држања по страни, наше промишљено дјеловање и одговори на то могу само придоносити процесу јачања друштвеног статуса академске историографије. Јавна повијест програм је усмјерен према јавности, настојећи говорити за ширу публику на начин који јој је прилагођен, али задржавајући стручну разину. Зато је важно да се у јавну и примијењену повијест укључе професионални повјесничари и повјесничарке, будући да могу јамчити историографску стручност у представљању повијесних садржаја широј публици. Јавна и примијењена повијест оквир су који омогућује повјесничарима да помире струку и ширу јавност. Они који се баве јавном и примијењеном повијести све наведено прије виде као прилику и изазов, него као проблем и недостатак.

Без обзира занимала нас јавноповијесна проблематика или не, немогуће је игнорирати читав један свијет који постоји изван академске историографије. Тим више јер је академска историографија неминовно дио ширих друштвених односа и није изолирани оток или, како се каже, кула бјелокосна. Академска историографија, колико год мислила да је важна, само је један актер у друштву што се тиче односа према повијести, нипошто не најутјецајнији. Због тога се може говорити о постојању трајног изазова јавне повијести за академску историографију, без обзира како ћемо одговорити на њега.

Особно сматрам да треба свакако водити рачуна о односу академске историографије и јавне повијести, односно јавности. Потребно је имати у виду друштвену релевантност повијесних тема и начине њихове осувремењене и модернизирание (дигитализиране) презентације широј јавности, покушавајући утјецати на њу. Важна су питања како бити релевантан за локалну, националну и регионалну заједницу, имати неки практичан учинак, како утјецати на друштво унутар којег та струка дјелује те како дати шире значење историографији, изван уских

академских кругова. Ту је и потреба сталног преиспитивања јавне и друштвене улоге повјесничара. Све је то дио борбе за релевантност, статус и будућност струке.

Без обзира били афирмативно или критички расположени према јавној повијести, она је свакако форум на којем се може проблематизирати однос између историографије и јавности те расправљати о свим повезаним питањима, неовисно о томе какве ћемо закључке доносити. Јавна повијест већ је сама по себи комуникација и дијалог између историографије и јавности, између академске историографије и друштвеног памћења, између повјесничара и људи који су проживјели повијест те многих других подручја. Таква комуникација и сурадња увијек су изазов јер треба што боље познавати једни друге. Говорити о повијести на филму значи познавати филм као медиј. Но најважније је бити спреман се мијењати. Читава повијест историографије и савремена историографија показују како се историја као дисциплина мијењала и прилагођавала новим изазовима.

Развојне перспективе јавне и примјењене повијести

На међународном плану динамично поље јавне и примјењене повијести и даље се развија – неовисно од критика и дистанцирања дијела академске историографије – те се још увијек не примјењује застајкивање. Уз неминовне критике – које су увијек пратиле јавну повијест – присутно је на глобалној и локалној разини све више повјесничара и повјесничарки који позитивно реагирају и додатно се окрећу у том смјеру. Стога је замјетна и поступна институционализација јавне повијести у дијелу постјугославенских земаља. У Хрватској се изводе колегији о јавној повијести и повијести у јавном простору на свеучилиштима у Загребу, Риједи и Копривници те се одржава колоквиј „Повијест у јавном простору”, у Словенији на љубљанском свеучилишту дјелује Средишче за јавно згодовино / Center for Public History, а у Србији Центар за примењену историју / Center for Public History, који организира Фестивал јавне историје. Објављени су и чланци домаћих аутора и ауторица о јавној повијести.²⁵

Јавна и примјењена повијест свакако имају развојну перспективу у нашим историографијама јер постоји интерес и међу студентима и међу ипак значајним дијелом повјесничара и повјесничарки. Што се тиче позитивних реакција дијела повјесничара, најдаље је у томе отишла Зринка Блажевић која напомиње да би јавна повијест „могла постати главним генератором развоја историјске знаности у цјелини”.²⁶ Особито истичем интерес студената, што могу особно потврдити

25 Манојловић Пинтар, О. (2018) On Public/Applied History, *Токови историје*, бр. 3, стр. 171–192; Антоловић, М. и Шимуновић-Бешлин, Б. (2019) Public History – историјска пракса, алтернативни покрет, научна дисциплина?, *Историја 20. века*, бр. 1, стр. 9–36; Kušter, T. (2021) The Public of a Public History Website – Notes from the Field, in: *Public in Public History*, Wojdon, J. and Wiśniewska, D., eds. (2021), New York: Routledge, pp. 214–228.

26 Blažević, Z., *Suspensija nevjerice: historijska znanost pred izazovima metamodernizma*, *Historiografija.hr*, 7.7.2023, <https://historiografija.hr/?p=36438>

дугогодишњим извођењем колегија „Јавна повијест” на Филозофском факултету у Загребу, као и низом њихових радова у студентским часописима и на порталима. Термин јавне повијести се у хрватској, српској, словенској и босанскохерцеговачкој историографији сада већ готово потпуно увријежио. На том је путу и термин примијењене повијести.

Поставља се питање што даље након ове почетне институционализације и потврђеног интереса? Треба ли ићи према дипломском студију јавне, примијењене и дигиталне повијести који би се разликовао од толиких других дипломских студија повијести? Да ли би такав студиј могао бити довољно интердисциплинаран и укључивати више струка? Имамо ли уопће увјета за то? И ту опет треба водити рачуна о критикама упућиванима одређеним домаћим плановима о даљњем свеучилишном развијању јавне и примијењене повијести.

То су претходно већ спомињане критике да би се тиме, с обзиром на домаће увјете, студентима давала лажна нада да могу радити изван уже повјесничарске струке. И у Њемачкој су изношене рецентне критике да се показало како јавна повијест не омогућује стабилна радна мјеста већ првенствено пројектно финансирање.²⁷ Навођене су за домаћи контекст и критике да свеучилишни развој јавне и примијењене повијести гура повијест према комерцијализацији и даљњем прилагођавању тржишном капитализму. На то се може одговорити да, иако *public history* у неким земљама свакако има јаку комерцијалну ноту, то не вриједи за све земље,²⁸ јер је код неких однос према повијести првенствено везан уз питање трауматичне повијести. То је случај код нас, гдје ни нема опсежнијих економских предувјета за израженију комерцијализацију повијести, већ је у том пољу већи фокус на јавном (државном) него приватном сектору.

Наравно да се требамо борити против прекарних радних увјета у знаности, но то је дио шире борбе, с обзиром да пројектно финансирање данас карактеризира велики дио међународне знаности, неовисно од јавне и примијењене повијести. Такођер сматрам да се међународни успон *public history* не може свести само на прилагођавање неолибералном заокрету сувремених свеучилишта јер у себи садржи и мноштво друштвено-политичких и историографских питања која су у томе играла изнимно важну улогу, као и да не треба губити из вида системске критичке гласове који долазе из крила јавне повијести. Но то је свакако велика тема отворена даљњој расправи.

Тешко је прихватити критику о губљењу струке јер су и јавна и примијењена повијест дио струке. Помало је парадоксално да се јавној и примијењеној повијести у домаћем контексту опиру и они професионални повјесничари који сами

27 Logge, T. and Nolden, N. Public History in Germany: Opening New Spaces, in: *What Is Public History Globally?: Working with the Past in the Present*, Ashton, P. and Trapeznik, A., eds. (2019), London: Bloomsbury Academic, pp. 63–77.

28 Довољно је видјети прилоге у споменутом зборнику Ashton, P. and Trapeznik, A., eds. (2019) *What Is Public History Globally?: Working with the Past in the Present*, London: Bloomsbury Academic.

партиципирају у одређеним јавноповијесним и примијењеноповијесним праксама, али немају освијештено да је о томе ријеч. Исто тако, примјерице на Гетеовом свеучилишту у Франкфурту на Мајни постоји Катедра за истраживање повијести и утјецаја Холокауста (*Chair for Research on the History and Impact of the Holocaust*). То је само још један од показатеља колико је важно говорити не само о оном што се догодило у повијести него и о улози коју она има у нашој сувремености. Потребно је узимати у обзир оба та стручна аспекта, што јавна повијест и чини.

С обзиром на постојање довољног броја наставника заинтересираних за развијање јавне и примијењене повијести, као и интерес студената, вриједило би покушати ићи у смјеру таквог једног дипломског студија. Ионако ће број уписаних студената дефинитивно потврдити има ли интереса или не те ће овисно о томе студиј заживјети или неће заживјети. Будући да број студената повијести опада, то је још један показатељ како студенти почињу све више размишљати гдје ће моћи радити као дипломирани повјесничари јер има све мање мјеста у знаности и школству. Добивање ширих компетенција и конкретне праксе нешто је што студентима само може користити. Неовисно о развијању студијских програма у смјеру јавне и примијењене повијести, било би добро укључити додатни практични рад (не само истраживачку праксу у архивима или наставну праксу у школама већ и на другим подручјима, као и тимски пројектни рад) на одређеним колегијима. Такви развојни смјерови иначе су на трагу праксе страних свеучилишта које лакше дају прилику новим развојним идејама, за разлику од домаћих свеучилишта. Поставља се к томе питање може ли се размишљати о једном дипломском студију посвећеном темама јавне, примијењене и дигиталне повијести у заједничкој сурадњи више свеучилишта из неколико постјугославенских земаља који би имао фокус управо на примјерима и материјалима из повијести тих земаља, као разлици и специфичности у односу на постојеће свеучилишне студије *public history* у Еуроци и свијету?

Сва ова разматрања не значе да постоји само једно поимање јавне и примијењене повијести. У сваком случају, у прилици смо да академски и стручни дио у вези тога поставимо на начин који нам је прихватљив и посебно прилагођен нашим потребама. С обзиром на размјерно касније увођење, то нам омогућује рефлексију модела које су други у међувремену већ примјењивали, избегавање могућих кривих корака и слично. Међународна свеучилишта су се већ неко вријеме снажно отворила према јавној и примијењеној повијести, у борби за додатно привлачење студената те што бољу друштвену позицију својих струка, као и за задржавање њезине шире релевантности. У томе је посебна вриједност јавне и примијењене повијести, с обзиром на низ стручних и ширих питања која континуирано стављају на дневни ред. Осим, дакле, као начелни изазов за академску историографију, сматрам да јавна и примијењена повијест могу много тога практичнога понудити академским повјесничарима, примјерице како на стручно заснован начин учинити свој рад доступним широј јавности и ући у комуникацију и дијалог с њом те на концу јачати друштвену релевантност историографије и њезин јавни статус.

ЛИТЕРАТУРА:

- Антоловић, М. и Шимуновић Бешлин, Б. (2019) Public History – историјска пракса, алтернативни покрет, научна дисциплина?, *Историја 20. века*, бр. 1, стр. 9–36.
- Ashton, P. and Trapeznik, A., eds. (2019) *What Is Public History Globally?: Working with the Past in the Present*, London: Bloomsbury Academic.
- Banas, I., Monopolisti podučavaju povijest, *Jutarnji list*, 23. 6. 2017, <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/monopolisti-poducavaju-povijest-6291271>
- Blažević, Z., Suspenzija nevjerice: историјска зnanost pred izazovima metamodernizma, *Historiografija.hr*, 7.7.2023, <https://historiografija.hr/?p=36438>
- Bourdieu, P. (2005) О телевизiji. Pozornica i kulise, *Evropski glasnik*, br. 10, str. 271–308.
- Cauvin, T. (2016) *Public History: A Textbook of Practice*, New York: Routledge.
- Cauvin, T. Public Historians and Conflicting Memories in Northern Ireland, in: *A Companion to Public History*, Dean, D., ed. (2018), Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, pp. 419–430.
- Dean, D. M., ed. (2018) *A Companion to Public History*, Hoboken, Nj: Wiley Blackwell.
- De Groot, J. (2009) *Consuming History: Historians and Heritage in Contemporary Popular Culture*, London: Routledge.
- De Groot, J., Consuming Public History: Russian Ark, in: *Companion to Public History*, Dean, D., ed. (2018), Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, pp. 45–59.
- Demantowsky, M., ed. (2018) *Public History and School: International Perspectives*, Berlin and Boston: De Gruyter.
- Ferro, M. (1984; 2003) *The Use and Abuse of History: Or How the Past is Taught to Children*, New York: Routledge.
- Gardner, J. B. and Hamilton, P., The Past and Future of Public History – Developments and Challenges, in: *The Oxford Handbook of Public History*, Gardner, J. B. and Hamilton, P., eds. (2017), Oxford: Oxford University Press, pp. 1–22.
- Gardner, J. B. and Hamilton, P., eds. (2017) *The Oxford Handbook of Public History*, Oxford: Oxford University Press.
- Gross, M. (1996) *Suvremena historiografija. Korijeni, postignuća, trajanja*, Zagreb: Novi Liber; Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Gross, M. (2023) *Izabrani radovi*, Zagreb: Srednja Europa.
- Haas, S. (2023) *Geschichtswissenschaft: Eine Einführung*, Stuttgart: utb basics.
- Handley, S., McWilliam, R. and Noakes, L., eds. (2018) *New Directions in Social and Cultural History*, London: Bloomsbury Academic.
- Hinz, F. und Körber, A., Hg. (2020) *Geschichtskultur – Public History – Angewandte Geschichte*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Jordanova, L. (2000) *History in Practice*, London: Arnold.
- Kean, H. and Martin P., eds. (2013) *The Public History Reader*, London: Routledge.

- Kelley, R. (1978) Public History: Its Origins, Nature, and Prospects, *The Public Historian*, br. 1, str. 16–28.
- Kušter, T. (2021) The Public of a Public History Website—Notes from the Field, in: *Public in Public History*, Wojdon, J. and Wiśniewska, D., eds. (2021), New York: Routledge, pp. 214–228.
- Leon, S., Complexity and Collaboration: Doing Public History in Digital Environments, in: *The Oxford Handbook of Public History*, Gardner, J. B. and Hamilton, P., eds. (2017), Oxford: Oxford University Press, pp. 44–68.
- Logge, T. and Nolden, N., Public History in Germany: Opening New Spaces, in: *What Is Public History Globally?: Working with the Past in the Present*, Ashton, P. and Trapeznik, A., eds. (2019), London: Bloomsbury Academic, pp. 63–77.
- Lücke, M. und Zündorf, I. (2018) *Einführung in die Public History*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Манојловић Пинтар, О. (2018) On Public/Applied History, *Токови историје*, бр, 3, стр. 171–192.
- McCall, J., Video Games as Participatory Public History, in: *Companion to Public History*, Dean, D., ed. (2018), Hoboken, Nj: Wiley Blackwell, pp. 405–416.
- National Council on Public History, *How do we define public history?*, posjet 20.6.2023, <https://ncph.org/what-is-public-history/about-the-field/>
- Nießel, J. und Tomann, J., Hg. (2014) *Angewandte Geschichte: Neue Perspektiven auf Geschichte in der Öffentlichkeit*, Paderborn: Schöningh.
- Noiret, S., Digital Public History, in: *A Companion to Public History*, Dean, D., ed. (2018), Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, pp. 111–124.
- Noiret, S., Tebeau, M. and Zaagsma, G., eds. (2022) *Handbook of Digital Public History*, Berlin and Boston: De Gruyter.
- Rosenzweig, R. and Thelen, D. (1998) *The Presence of the Past: Popular Uses of History in American Life*, New York: Columbia University Press.
- Sayer, F. (2015) *Public History: A Practical Guide*, London: Bloomsbury.
- Шкодрић, Љ. и Петровић, В. (2020) Дигитална историја: генеза, облици и перспективе, *Историја 20. века*, бр. 2, стр. 9–38.
- Tamm, M. and Burke, P., eds. (2019) *Debating New Approaches to History*, London: Bloomsbury Academic.
- Thiemeyer, T. (2018) *Geschichte im Museum: Theorie – Praxis – Berufsfelder*, Tübingen: A. Francke.
- Wojdon, J. and Wiśniewska, D., eds. (2021) *Public in Public History*, New York: Routledge.

Branimir Janković

University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb,
The Republic of Croatia

PUBLIC AND APPLIED HISTORY

Abstract: The article presents key elements of public history. Firstly, it indicates the changes in contemporary historiography that enabled the emergence of public history, as well as its affirmation as a new historical sub-discipline and consequently its inclusion in university programmes. Secondly, it describes institutional development of public history from the 1970s onwards, and contemplates the still open question of its definition. In addition, the article presents the main highlights of applied history. Although applied history is often mentioned as an integral part of public history, it is worth talking about it separately, in order to highlight the practical dimension of history. This refers to history in practice and the possibilities of historians' work outside the academia and education. The article also presents controversies and criticisms provoked by public history and applied history and offers answers to them. The author argues that public and applied history can be a framework that enables historians to reconcile the professional needs and the audience's interests. He points out that it is important to take into account the relationship between academic historiography and the public. Lastly, the author discusses future perspectives of public and applied history, with an emphasis on local academic historiography. Considering the students' interest as well as that of a significant part of local historians, the author encourages discussion about a possible graduate studies in public history. Besides being an important challenge for academic historiography, the author concludes that public and applied history can also offer a great deal of practical skills to professional historians.

Key words: *contemporary historiography, public history, applied history, practice, controversies*